

**SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI IHN PAN W 2020 ROKU**

Działalność Pracowni Dziejów Oświaty i Antropologii Kultury w 2020 r.

Po dokonanych w końcu 2019 r. zmianach w strukturze Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN skład Pracowni jest następujący: dr hab. Joanna Schiller-Walicka (kierownik), prof. Kalina Bartnicka, prof. Jan Piskurewicz, prof. Leszek Zasztowt (urlop bezpłatny), dr Jakub Bajer (nowy pracownik), dr Mikołaj Getka-Kenig, dr Michał Piekarski, dr Alicja Urbanik-Kopeć, dr Monika Wiśniewska, mgr Michał Jasiński i mgr Daniel Sunderland. Mimo związanych z pandemią trudności z dostępem do archiwów i bibliotek członkowie Pracowni kontynuowali podjęte wcześniej tematy badawcze, a niektórzy część z nich zakończyli w postaci monografii opublikowanej lub oddanej do druku. Należą do nich: prof. Jan Piskurewicz, dr hab. Joanna Schiller-Walicka, dr Jakub Bajer, dr Mikołaj Getka-Kenig i dr Alicja Urbanik-Kopeć.

Prof. Kalina Bartnicka zakończyła prace związane z projektem grantowym NPRH *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i nauczyciela* podsumowującym, obszernym artykułem, napisanym wspólnie z Katarzyną Dormus, *The Commission of National Education and Its Transformation in the Years 1773–1794*, opublikowanym w anglojęzycznym tomie „Rozpraw z Dziejów Oświaty”. Na podstawie własnych zbiorów oraz materiałów internetowych pogłębiała kwestie przemian historycznych w rozumieniu pojęcia „zawodu” profesora uniwersytetu w XVIII i XIX w., zarówno w odniesieniu do realiów uczelni polskich (w Warszawie, Krakowie i Wilnie), jak i zagranicznych (zwłaszcza w Austrii, Francji, Niemczech i Rosji). Ponadto zajmowała się analizą rozbieżności w utrwalonych opiniach o szkolnictwie w Warszawie a rzeczywistością w XVII–XIX w.

Prof. Jan Piskurewicz kontynuował pracę nad tematem *Relacje naukowe polsko-włoskie w dwudziestoleciu międzywojennym (1918–1939)*. W 2020 r. zapoznawał się z literaturą i gromadził materiały do zaplanowanej dużej pracy na ten temat. Wykorzystując zebrane dotychczas źródła, przygotował artykuł o jednej z głównych postaci tych relacji – włoskim poloniście Giovannim Maverze. Ponadto opracował znacznie rozszerzoną wersję referatu *Il Centro Polacco di Roma dinanzi alla Politicizzazione della Ricerca e della Cultura nel Periodo Fascista* (wygłoszonego na Międzynarodowej Konferencji „Model Rome – International Capital Cities of Science and Arts in the 20th Century” w Rzymie), który będzie opublikowany po angielsku i włosku. Przygotowywał także artykuł o politycznych uwarunkowaniach działalności Stacji Naukowej PAU (obecnie PAN) w Rzymie. W 2020 r. ukazała się jego monografia *Madame Curie, Einstein, Langevin, Rutherford i inni*, stanowiąca podsumowanie wieloletnich badań nad miejscem Marii Skłodowskiej-Curie w świecie naukowym.

Jesienią 2020 r. ukazała się monografia dr hab. Joanny Schiller-Walickiej *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Pierwsze stulecie 1816–1915*, a także, pod jej redakcją i Wojciecha Tygielskiego, *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Drugie stulecie 1915–2016*. W związku ze śmiercią prof. Andrzeja Walickiego zajmowała

się opracowywaniem Jego spuścizny naukowej: przygotowała drugie, zmienione i uzupełnione wydanie *Idei i ludzi. Próby autobiografii*, wraz z posłowiem. Opracowuje także trzynomowy wybór publicystyki prof. Walickiego o sprawach polskich pt. *PRL i skok do neoliberalizmu*, do którego napisała również wstęp. Tom pierwszy ukazał się w marcu 2021 r.; kolejne znajdują się w druku.

Dr Jakub Bajer zajmował się czterema tematami: *Między Wiedniem a Warszawą. Międzynarodowa aktywność i osobista dyplomacja księcia Andrzeja Poniatowskiego (1763–1773)* (były to prace związane z zakończonym już projektem podoktorskim w ramach grantu FUGA); edycja korespondencji Stanisława Augusta i ks. Andrzeja Poniatowskiego z posłem Królestwa Sardynii w Wiedniu hrabią Canale (*Correspondance du roi Stanislas-Auguste et de Luigi Malabaila di Canale (1765–1773)*) – praca została ukończona i opublikowana w 2020 r.); *Edycja listów Stanisława Kostki Potockiego do żony Aleksandry (1791–1795)* – projekt badawczy realizowany w ramach współpracy z Pałacem Króla Jana III w Wilanowie, i wreszcie *W obliczu rozbioru. Korespondencja króla Stanisława Augusta z Andrzejem Ogińskim* (kwerenda i opracowanie edycji źródłowej). Ten ostatni projekt badawczy jest realizowany w ramach stypendium Fundacji Augusta hr. Cieszkowskiego. Opublikował także w „Studiach Źródłoznawczych” artykuł *Dzieje archiwum księcia Ksawerego Saskiego – historycznego dziedzictwa Francji, Polski i Niemiec*.

Dr Mikołaj Getka-Kenig zakończył pisanie obszernej monografii, poświęconej biografii Stanisława Kostki Potockiego – książka została przyjęta do druku przez Wydawnictwo Muzeum Pałacu w Wilanowie. Ogłosił ponadto kilka artykułów, m.in. anglojęzyczny tekst *Chrystian Piotr Aigner, Ancient Monuments, and the Architectural Discourse of Polish Resurrection in the Age of Revolution*, opublikowany w „Classical Receptions Journal” (wyd. Oxford University Press).

Dr Michał Piekarski kontynuował badania nad tematem *Studenci z ziem polskich na studiach muzykologicznych w Wiedniu do 1918 roku*. Efektem tegorocznej pracy jest powstanie stu stron maszynopisu książki na ten temat, publikacja artykułu naukowego, kilku tekstów popularnonaukowych, dwa wykłady gościnne i udział w nagraniu programu popularnonaukowego. Ponadto zajmował się badaniami nad biografią i twórczością Karola Mikulego i innych polskich kompozytorów związanych ze Lwowem.

Dr Alicja Urbanik-Kopeć zajmowała się dwoma tematami badawczymi. Pierwszy z nich to *Instytucje kontroli, opieki i edukacji pracownic seksualnych na ziemiach polskich w II połowie XIX wieku*. Efektem było zakończenie jesienią 2020 r. monografii *Chodzić i uśmiechać się wolno każdemu. Praca seksualna w dziewiętnastym wieku na ziemiach polskich*, przyjętej do druku w Wydawnictwie Krytyki Politycznej. Monografia skupia się przede wszystkim na warunkach życia tych kobiet oraz licznych instytucjach wpływających na ich życie – opisuje instytucje kościelne, dobroczynne, medyczne oraz edukacyjne, z którymi stykały się kobiety, oraz prezentowane przez system różnorodne podejścia do edukacji oraz reedukacji (tak umysłowej, jak i moralnej) pracownic seksualnych. Drugim zadaniem badawczym była kontynuacja pracy nad tematem *Tożsamości i aspiracje guwernantek w Królestwie Polskim (1864–1904) w kontekście zmian społecznych i kulturowych*. Projekt pod takim tytułem został złożony do NCN. Ponadto w 2020 r. ukazał się jej artykuł *From Seamstress to Typesetter. A Project of Vocational Schools for Women in Kingdom of Poland (1870–1895)* w międzynarodowym wydawnictwie *Les Femmes et le savoir / Women and knowledge / Frauen und Wissen*.

Dr Monika Wiśniewska zakończyła w 2020 r. pracę nad artykułem poświęconym działalności naukowej Kazimierza Romaniuka. Zajmowała się zbieraniem materiałów do tematu *Historia szkolnictwa polonijnego*, czego efektem było przygotowanie artykułu *Polish Diaspora Education in the United States in the 20th Century*. Pod jej redakcją ukazał się także czwarty tom zapisków prymasa Stefana Wyszyńskiego za lata 1956–1957, przygotowany w ramach grantu NPRH *Pomniki polskiej myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej XX i XXI wieku*. Opracowała kilka biogramów dla *Słownika biograficznego polskiego katolicyzmu społecznego*, m.in. Róży Marii Czapskiej, Wandy Justyny Nepomuceny Malczewskiej i Celiny Borzęckiej.

Mgr Michał Jasiński kontynuował prace redakcyjne nad rozprawą doktorską *Unicy warszawscy w latach 1721–1945. Kulturowy obraz społeczności*. Z sześciu rozdziałów dopracowywał trzy: *Duszpasterstwo, Edukacja i nauka, Okres międzywojenny*. Na podstawie zebranego materiału przygotował także trzy artykuły: *Działalność naukowo-dydaktyczna unitów warszawskich i kwestia unicka w badaniach wychowanków warszawskich uczelni, Oporni unicy w Warszawie (1874–1915) oraz Działalność pedagogiczno-duszpasterska ks. Łukasza Cybika (1829–1910) w Galicji i Królestwie Polskim*.

Mgr Daniel Sunderland finalizował badania nad tematem *Korzenie polskiej kultury wizualnej. Teoria estetyczna Jana Sunderlanda i wybrane teorie współczesne dwudziestolecia międzywojennego*. Celem było zbadanie spuścizny archiwalnej po Janie Sunderlandzie oraz zebranie, uporządkowanie i przeanalizowanie jego rozpraw i pozostałych dokumentów jego aktywności naukowo-kulturalnej (druków i rękopisów, fotografii, listów i innych). W 2020 r. ukazały się cztery z dziewięciu artykułów, zgłoszonych i przyjętych do druku w „More Maiorum”. Drugim tematem badawczym była *Żałoba narodowa w dobie powstania styczniowego w kontekście nierówności płciowych w podręcznikach do historii*. Na badania nad tym tematem mgr Sunderland otrzymał grant NCN (Preludium), a także stypendium na badania w Wiedniu od NCBR. W 2020 r. odbył miesięczny staż w Institut für Erziehungswissenschaft der Johannes-Gutenberg-Universität Mainz w Moguncji. Uczestniczył także jako wykonawca w projekcie grantowym NPRH *Archiwum Kobiet: Piszące*.

Joanna Schiller-Walicka

kierownik Pracowni Dziejów Oświaty i Antropologii Kultury
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Historii Idei Humanistycznych i Społecznych w 2020 r.

Badania powołanej na początku 2020 r. Pracowni Historii Idei Humanistycznych i Społecznych pod kierownictwem dr. hab. Jana Szumskiego obejmowały kilka obszarów będących kontynuacją prowadzonych wcześniej badań i rozwijanych perspektyw badawczych. Były to w pierwszej kolejności badania dwudziestowiecznych ruchów i prądów intelektualnych, oddziaływujących zarówno na nauki humanistyczne i społeczne, jak i techniczne. W kręgu zainteresowań pracowników (dr Michał Przeperski, dr Tomasz Siewierski, dr Andrzej Skalimowski) znajdują się instytucjonalne uwarunkowania rozwoju nauki w różnych

obszarach dwudziestowiecznej Polski, historia historiografii rozpatrywana na szerokim tle społeczno-politycznym oraz relacje międzynarodowe na płaszczyznach naukowo-intelektualnych. Interdyscyplinarny charakter prowadzonych badań determinuje bliską współpracę z innymi pracownikami Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN, m.in. Pracownią Dziejów Oświaty i Antropologii Kultury oraz Pracownią Historii Techniki.

Pomimo trudnej sytuacji pandemicznej, uniemożliwiającej lub w znacznym stopniu utrudniającej prowadzenie badań naukowych, zwłaszcza na etapie krajowych i zagranicznych kwerend archiwalnych, aktywność naukowa pracowników Pracowni przyniosła w roku sprawozdawczym obiecujące rezultaty. Do najważniejszych osiągnięć pracowników Pracowni w 2020 r. należy zaliczyć: uzyskanie grantu Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, która wraz z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) realizuje na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego działanie „Solidarni z naukowcami”, publikację szeregu artykułów w czasopismach cieszących się w świecie nauki renomą i uznaniem, współorganizowanie i udział w konferencjach krajowych i zagranicznych, działalność popularyzującą naukę oraz uruchomienie interdyscyplinarnego seminarium z dziejów nauk humanistycznych i społecznych. Z powodu napiętej sytuacji epidemiologicznej seminarium ruszyło z pewnym opóźnieniem w styczniu 2021 r. w trybie on-line za pośrednictwem komunikatora Zoom i spotkało się z dużym zainteresowaniem krajowych środowisk naukowych.

W ramach przyznanego w grudniu 2020 r. grantu w ramach inicjatywy „Solidarni z Białorusią” roczny staż naukowy pod kierownictwem dr. hab. Jana Szumskiego będzie odbywał dr Anatoli Vialiki. Celem działania jest wsparcie naukowców z Białorusi i umożliwienie nieskrępowanego prowadzenia badań naukowych. Dr Vialiki w czasie rocznego pobytu w Polsce ma sfinalizować prace związane z przygotowaniem rozprawy habilitacyjnej poświęconej stosunkom polsko-białoruskim w latach 1919–1991. Temat rozprawy daleko wykracza poza historię polityczną i uwzględnia nie tylko aspekty społeczne, lecz także historię edukacji, nauki i kultury, odzwierciedlającą się w sferze intelektualnej, edukacyjnej i kulturalnej.

Obok kierowania działalnością Pracowni dr hab. Jan Szumski zakończył badania nad polityką „historyczną” ZSRR wobec krajów słowiańskich bloku wschodniego w latach 1945–1989 na przykładzie Polski, Czechosłowacji i Bułgarii rozpoczęte w 2017/2018 r. na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley w ramach stypendium Fulbrighta. W roku sprawozdawczym ukazała się publikacja w formie tekstu naukowego w języku włoskim *Le politiche storiografiche dell'Unione Sovietica verso i paesi slavi del blocco orientale* w pracy zbiorowej *Strutture formali ed istituzionali, 1945–1989. Clio nei socialismi reali. Il mestiere di storico nei regimi comunisti* w serii wydawniczej *Tracce. Percorsi internazionali di storia contemporanea* na Uniwersytecie Ca' Foscari w Wenecji.

Podjęty w 2019 r. przez dr. hab. Szumskiego nowy temat badawczy *Strategie i techniki rozwiązywania kwestii polskiej w Rosji Sowieckiej i ZSRR w wymiarze społecznym, kulturalnym i edukacyjnym* zaowocował publikacją o objętości jednego arkusza wydawniczo ogłoszonej drukiem na łamach „Dziejów Najnowszych”: *Źródła do dziejów Polaków w Sowieckiej Rosji i ZSRR w dwudziestoleciu międzywojennym w zbiorach proveniencji sowieckiej w archiwum Instytutu Hoovera*. Opublikował ponadto w półroczniku „Pamięć i Sprawiedliwość” wyniki swoich badań o ocenach zawartych w pracach sowieckich i współczesnych rosyjskich historyków dotyczących paktu Ribbentrop – Mołotow: *Stali-*

nowska wykładnia paktu Ribbentrop – Mołotow w sowieckim oficjalnym przekazie oraz rosyjskiej polityce historycznej. Echa sprzed wieków.

Dr hab. Szumski wziął udział w dwóch konferencjach zagranicznych: w międzynarodowej konferencji naukowej dedykowanej pamięci Dawida Agmasznebeli organizowanej przez Państwowy Pedagogiczny Uniwersytet w Gori (Gruzja, 21–22 lutego 2020 r.) z referatem *Documenty dotyczące historii Gruzji w zasobach Archiwum Hoovera* oraz w międzynarodowej konferencji organizowanej przez Polski Uniwersytet na Obczyźnie (PUNO), Polską Wspólnotą Wielkiej Brytanii, Przystanek Historia IPN Londyn pt. „Nowe spojrzenie na rolę i działalność gen. Władysława Andersa od 1941 r. na szlaku wojennym i na emigracji” organizowanej w trybie zdalnym (Londyn, 12 grudnia 2020 r.), gdzie wygłosił referat *Sytuacja międzynarodowa Polski 1939–1945 ze szczególnym uwzględnieniem relacji polsko-sowieckich*.

Na zlecenie Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta recenzował jako ekspert dorobek naukowy i projekt badawczy kandydata do stypendium w kategorii Fulbright Senior Award. Ponadto opiniował projekt ustawy senackiej dotyczącej zmian ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Dr Tomasz Siewierski kontynuował w roku sprawozdawczym badania nad dziejami historiografii polskiej, rozwijając i zgłębiając obszar związany z biografistyką historyków. Oprócz prowadzenia rozpoczętych przed rokiem prac nad tematem *Maria Turlejska (1918–2004). Badania nad biografią* ogłosił drukiem kilka artykułów poświęconych działalności naukowej i zawodowej dwudziestowiecznych polskich historyków oraz wybranym aspektom historiografii PRL, m.in. na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”: *Jerzy Tomaszewski o własnej drodze badawczej, nauczycielach i kolegach historykach*, „Przeglądu Historycznego”: *Z paryskich cechów do wyklętych miłości. Droga naukowa Andrzeja Wyrobisza* czy „Rocznika Instytutu Europy Środkowo Wschodniej”: *Węgry i relacje polsko-węgierskie w historiografii PRL – wybrane aspekty*.

W 2020 r. na łamach „Nowych książek” ukazało kilka recenzji wykonanych przez dr. Siewierskiego i poświęconych różnym zagadnieniom historiografii PRL oraz twórczości polskich historyków, w tym Wacława Tokarza i Władysława Konopczyńskiego. Współorganizował z ramienia Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN wspólnie z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie konferencję „Klio w mundurze. Historiografia wojskowa w dwudziestoleciu międzywojennym”, a także wziął udział w trzech ogólnopolskich konferencjach z referatami: *Pierwszy historyk pierwszej „Solidarności”: Jerzy Holzer (1930–2015)* (Ogólnopolska konferencja naukowa Instytutu Pamięci Narodowej „Pierwsza «Solidarność». Geneza, organizacja, konteksty”, Gdańsk, 2–4 września 2020 r.); *Historyczne pasje artysty: o płk. Bronisławie Gembarzewskim*, (Konferencja naukowa „Klio w mundurze. Historiografia wojskowa w dwudziestoleciu międzywojennym”, Kraków, 22–23 października 2020 r.); *Historyk (z) Armii Czerwonej: płk Fryderyk Zbiniewicz (1922–1996)* (Ogólnopolska konferencja naukowa „Historiografia wojskowa w PRL” Szczecin, 28 października 2020 r.).

Dr Andrzej Skalimowski kontynuował badania prądów ideowych rzutujących na rozwój architektury i urbanistyki w epoce socrealizmu. W tym nurcie należy umieścić rozpoczęty przez niego temat badawczy związany postacią polskiego architekta Stanisława Jankowskiego „Agatona” (1911–2002). Przeprowadził pogłębioną kwerendę archiwalną w materiałach prywatnych pozostawionych przez Stanisława Jankowskiego oraz bada-

nia źródłowe dotyczące działalności naukowo-dydaktycznej Jankowskiego na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej a także wykładów gościnnych na politechnikach bliskowschodnich. W 2020 r. ukazał się jego artykuł na łamach kwartalnika „Renowacje i Zabytki”: *70 lat minęło*.

Dr Skalimowski wziął udział w krajowej konferencji z referatem *Zapiski z bloków mel-dunkowych kpt. Józefa Sigalina jako źródło do dziejów zagłady przedwojennej Warszawy*, („Klio w mundurze. Historiografia wojskowa w dwudziestoleciu międzywojennym”, Kraków, 22–23 października 2020 r.) W ramach działalności eksperckiej sporządził ekspertyzę historyczną stanu nieruchomości położonej w Warszawie przy ul. Grzybowskiej 2, Skórzanej 2 i Granicznej 5 w latach 1939–1958, wykonaną we wrześniu 2020 r. na zlecenie Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego.

Dr Michał Przeperski dołączył do grona pracowników Pracowni w 2020 r. rozpoczynając badania nad tematem *Socjologia polska lat 80. Studium kryzysu*. Wykonał wstępną konceptualizację ram badawczych oraz przeprowadził kwerendę w literaturze przedmiotu. W 2020 r. ukazało się sporo prac przygotowanych przez dr. Przeperskiego. Były to zarówno rozdziały w monografiach: *Środowiska dziennikarskie a komunizm. Szkic do problemu*, [w:] *Polskie wizje i oceny komunizmu (1917–1989)*; *Decydenci i wykonawcy. Wokół pierwszych miesięcy działalności Biura Prasy KC PZPR*, [w:] *Oficjalna prasa w PRL; 1989–1990: legalizm czy kontynuacja?*, [w:] *Między PRL a III RP (1989–1990). Legalizm czy kontynuacja?*, jak i artykuły ogłoszone na łamach czasopism naukowych „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały”: *Anatomia kreacji. Przypadek „Dzienników politycznych” Mieczysława F. Rakowskiego*. Wspólnie z dr. hab. Rafałem Łatką współredagował monografię *Studia z historii najnowszej Polski*, t. 2.

Dr Przeperski wziął udział w dwóch konferencjach z referatami *Dlaczego w 1989 roku w Polsce nie połała się krew?* („Strajki, manifestacje i zajścia uliczne w PRL bloku wschodnim”, 15 grudnia 2020 r., Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku), *Book Discussion: Unsettled 1968 in the Troubled Present*; (7 listopada 2020 r., ASEES Virtual Convention, Association for Slavic, East European, & Eurasian Studies). Współorganizował XIV Letnią Szkołę Historii Najnowszej, organizowaną przez Instytut Pamięci Narodowej w Palczewie 7–12 września 2020 r. Odnotować należy także niezwykłą aktywność dr. Przeperskiego na niwie popularyzacji nauki, liczne publikacje w periodykach o profilu popularnonaukowym, wywiady i recenzje.

Jan Szumski

kierownik Pracowni Historii Idei Humanistycznych i Społecznych
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych w 2020 r.

Pracownia Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych została powołana, na wniosek dyrektora Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN dr hab. Jacka Soszyńskiego, prof. PAN, na posiedzeniu Rady Naukowej Instytutu dnia 30 stycznia 2020 r. Problematyka badań Pracowni obejmuje dwa główne kierunki:

- ochronę polskiego dziedzictwa przyrodniczego z uwzględnieniem międzynarodowej współpracy polskich przyrodników, historii kolekcji oraz muzealnictwa przyrodniczego i techniki na ziemiach polskich,
- rozwój nauk medycznych na ziemiach polskich z historią bromatologii.

Wspólną platformą wymiany myśli i dyskusji współpracowników jest Seminarium z historii nauk przyrodniczych i medycznych. Odbývają się również comiesięczne seminaria doktorskie z cyklu „Polska prasa medyczna i archiwalia urzędowe jako źródła historyczne w badaniach nad problematyką zdrowia i choroby XIX i XX wieku”, prowadzone przez **prof. dr hab. Bożenę Urbanek** i **dr hab. Magdalenę Paciorek**, **prof. PAN**. Historii farmacji dedykowane są cykliczne posiedzenia pt. „Zawód, który wypromował naukę” współorganizowane z Sekcją Historii Farmacji Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego oraz coroczny Przegląd prac magisterskich w zakresie historii farmacji.

Projekty

W Pracowni w 2020 r. był realizowany projekt *Innowacje w rolnictwie w XVIII w.: tradycje i współczesność. Pamięci Anny z Sapiehów Jabłonowskiej* (kierownik **dr hab. Iwona Arabas**, **prof. PAN**), finansowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu Doskonała nauka – Wsparcie konferencji naukowych (wniosek 466996 na 2020 r.). Konferencja odbyła się w dniach 18–19 września on-line ze względu na pandemię COVID-19. Była zorganizowana we współpracy z Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu i Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana. Uczestnicy z Polski, Rosji i Ukrainy wygłosili 21 referatów w czterech sesjach. Konferencja została zarejestrowana i jest dostępna na stronie: jablonowska-konferencja.pl/informacje.

Dr hab. Anna Trojanowska, **prof. PAN** jest wykonawczynią w projekcie *Słowniki Biograficzne Polskich Uczonych* finansowanym przez MNiSW w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, realizowanym przez PAU (kierownik prof. dr hab. A.K. Wróblewski), a **dr hab. Piotr Daszkiewicz**, **prof. PAN** bierze udział w grantach: NCN nr UMO-2017/27/L/HS3/031870 *Percepcja żubra i pierwotnego lasu w XVIII i XIX wieku: wspólne kulturowe i przyrodnicze dziedzictwo Polski i Litwy* (kierownik dr T. Samojlik) oraz Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki MNiSW nr 0038/NPRH8/H11/87/2020 (kierownik dr hab. H. Kowalski) pt. *Rekonstrukcja i opracowanie zbiorów naukowych Gabinetu Zoologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Od XVIII wiecznego Musaeum Polonicum do Narodowego Muzeum Przyrodniczego*.

Badania

Wiodącą tematyką prac badawczych prowadzonych w Pracowni jest ochrona polskiego dziedzictwa przyrodniczego. W ramach tej tematyki **dr hab. Piotr Daszkiewicz**, **prof. PAN** prowadzi badania dotyczące historii Puszczy Białowieskiej w XIX w. Odkrył i opracował szereg dokumentów dotyczących poszukiwania ostatnich żubrów, akcji ratowania żubra oraz reintrodukcji niedźwiedzi i bobrów. Rozpoczął poszukiwania zaginionych materiałów filmowych i radiowych, przeprowadził analizę polskiej, litewskiej i rosyjskiej

prasy przyrodniczej i łowieckiej oraz nawiązał we Francji kontakt z potomkami Mitrofana Golenki, ostatniego carskiego zarządcy Puszczy. **Prof. Daszkiewicz** prowadzi również badania związanych z tworzeniem Państwowego Muzeum Przyrodniczego, m.in. analizował korespondencję Benedykta Dybowskiego z Januszem Domaniewskim i Janem Sztolcmanem. Opracował materiały dotyczące ewakuacji zbiorów Warszawskiego Gabinetu Zoologicznego w 1915 r. i ustalił, że istnieją legalne podstawy do żądania przez Polskę zadośćuczynienia za rabunek tych zbiorów. Opracował również korespondencję Armanda Davida z polskimi misjonarzami na temat przesyłania okazów przyrodniczych do kolekcji Ojców Misjonarzy Lazarystów w Krakowie.

Dr hab. Andrzej J. Wójcik, prof. PAN zajmuje się ochroną dziedzictwa geologicznego i górniczego, dziejami polskich geologów i górników oraz ich dokonaniem zawodowymi (XVII–XX w.) w Polsce i na świecie oraz losami i dokonaniem zawodowymi polskich absolwentów europejskich szkół górniczych (XVIII–XIX w.). Pracuje nad biografią Jana Dominika Jaśkiewicza we współpracy z przedstawicielami Muzeum Miejskiego „Sztęgarka” w Dąbrowie Górniczej i Muzeum Ziemi PAN w Warszawie. Analizuje również ślady podziemnego górnictwa we współpracy z przedstawicielami KGHM CUPRUM Centrum Badańczo-Rozwojowe, Wrocław, które obejmują badania podziemnych tras turystycznych w celu określenia ich potencjału i ewentualnych zagrożeń. Opracowuje losy specjalistów saskich podejmujących pracę w górnictwie i hutnictwie Królestwa Polskiego pod koniec XVIII i w pierwszej połowie XIX w. Prowadzi badania i analizy obejmujące historię i znaczenie Bergakademie we Freibergu dla rozwoju nauk górniczych w Polsce we współpracy z przedstawicielami Universitätsarchiv, Technische Universität Bergakademie Freiberg (Niemcy) i Wydziału Historii Uniwersytetu Łódzkiego.

Dr hab. Iwona Arabas, prof. PAN kontynuuje prace na temat *Gabinety osobliwości jako protomuzea nauki*. Dzięki zawartemu w 2020 r. porozumieniu pomiędzy Archiwum RAN w St. Petersburgu a Instytutem Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN odnaleziony rękopis z opisem kolekcji Anny z Sapiechów Jabłonowskiej, nieczytelny ze względu na daleko posunięte utlenienie atramentu, został poddany fotografowaniu metodą fotoluminescencji w Laboratorium Ochrony i Restauracji Dokumentów Archiwum RAN. Wiosną 2020 r. rękopis – *Spis z natury eksponatów sporządzony przez W. M. Severgina i A. F. Sevastjanowa w Siemiatyczach w 1802 r. podczas pakowania kolekcji przed wywozem do Moskwy* – został odczytany. Po raz pierwszy do obiegu naukowego został wprowadzony bardzo obszerny spis artefaktów Jabłonowskiej, który nigdy wcześniej nie był znany.

Dr Marcin Krasnodębski (zatrudniony od listopada 2020 r.) pracuje nad projektem finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki pod tytułem *Zielona Chemia avant la lettre*, którego celem jest zrozumienie historycznych i epistemologicznych fundamentów pojęcia „zielona chemia”. W ciągu dwóch miesięcy 2020 r. skoncentrował się na historii chemii żywicy w 20-lecie międzywojennym.

Drugą ważną tematyką badawczą w Pracowni jest rozwój nauk medycznych na ziemiach polskich wraz z historią bromatologii. **Prof. dr hab. Bożena Urbanek** przygotowała międzynarodową konferencję i publikację o aktywnościach lekarskich w okresie międzywojennym, w ramach obchodów stulecia powołania izb lekarskich (wspólnie z Okręgową Izbą Lekarską w Warszawie). Zgromadziła grupę 26 historyków i lekarzy z kraju, Litwy, Słowacji i Japonii zainteresowanych tym tematem badań. Konferencja jednak odbędzie się

dopiero w 2021 r. z powodu pandemii. Rozwojem nauk medycznych w Polsce w okresie po zakończeniu II wojny światowej zajmowała się **dr hab. Magdalena Paciorek, prof. PAN**, która badała przede wszystkim środowisko lekarskie na prowincji w okresie PRL-u.

Dr hab. Anna Trojanowska, prof. PAN kontynuowała badania na temat żywienia w polskich ośrodkach karnych w okresie międzywojennym. Przeprowadziła kwerendy biblioteczne i archiwalne (Archiwum Państwowe w Kielcach, Archiwum Akt Nowych), a ich głównym celem było ustalenie zasad żywienia więźniów (podlegających Ministerstwu Sprawiedliwości) oraz czynników, które miały wpływ na ustalanie diety, w tym wyznaczania norm żywieniowych i oceny wartości produktów żywności, a także możliwości apro wizacji. Zainteresowała się również zadaniami lekarzy więziennych w Polsce w okresie międzywojennym, a celem pracy jest ustalenie zasad funkcjonowania opieki zdrowotnej nad osadzonymi w więzieniach podlegających Ministerstwu. Prowadziła również prace dotyczące problemu fałszowania produktów spożywczych w drugiej połowie XIX w.

Mgr Katarzyna Borkowska finalizowała pracę doktorską na temat *Cyceron i Platon: tłumaczenia, parafrazy, nawiązania*. Przeprowadziła analizę porównawczą wybranych tekstów Cycerona i Platona, zajmowała się kontekstami literackimi oraz społeczno-kulturowymi.

Funkcje w redakcjach czasopism i wydawnictwach ciągłych

Pracownicy pełnią następujące funkcje w zespołach redakcyjnych czasopism:

prof. dr hab. Bożena Urbanek – redaktor naczelny pisma „Medycyna Nowożytna. Studia nad Kulturą Medyczną” (40 p.),

prof. dr hab. Robert Zaborowski – redaktor naczelny pisma „Organon” (40 p.),

dr hab. Anna Trojanowska, prof. PAN – zastępca redaktora naczelnego pisma „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (40 p.),

dr hab. Magdalena Paciorek, prof. PAN – sekretarz redakcji pisma „Medycyna Nowożytna. Studia nad Kulturą Medyczną” (40 p.),

mgr Katarzyna Borkowska – sekretarz redakcji pisma „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (40 p.),

dr hab. Magdalena Paciorek, prof. PAN – sekretarz redakcji „Słownika biograficznego polskich nauk medycznych XX w.”.

Dydaktyka

Zajęcia dydaktyczne prowadzi **Iwona Arabas** na Wydziale Farmaceutycznym WUM z historii farmacji oraz **Anna Trojanowska** w Studium Doktoranckim Historii Nauki, Techniki i Kultury przy Instytucie Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN w Warszawie, wykład *Elementy historii nauk XIX wieku (nauki przyrodnicze)*.

Iwona Arabas
kierowniczka Pracowni Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Historii Nauk Ścisłych 2020 r.

W roku 2020 w pracowni były realizowane trzy granty NCN:

1. *Narodowy inwentarz historycznych przyrządów naukowych* pod kierunkiem dr hab. Ewy Wyki, prof. PAN;
2. *Studia i badania naukowe polskich matematyków, fizyków i astronomów na Uniwersytecie w Getyndze (1895–1933)* pod kierunkiem dr Danuty Ciesielskiej;
3. *Nie przeocz tego, co na peryferiach: Maria Cunitia i Elias von Löwen a astronomia XVII stulecia* pod kierunkiem prof. dr. hab. Jarosława Włodarczyka.

W ramach dwóch pierwszych grantów, już zaawansowanych, ukazały się publikacje w czasopiśmie i wydawnictwach polskich oraz zagranicznych, autorstwa dr Ciesielskiej i dr hab. Wyki.

Monografia dr Macieja Jasińskiego *The Correspondence of Johannes Hevelius. Volume 4: The Correspondence with Stanisław Lubieniecki* została przyjęta do druku w serii *Correspondance de Johannes Hevelius* wydawnictwa Brepols. Natomiast w serii *Bibliotheca Heveliana*, wydawanej przez Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN i PAN Bibliotekę Gdańską pod redakcją naukową prof. Jarosława Włodarczyka, ukazała się książka (jako tom 3) Chantal Grell *Jan Heweliusz i dwór francuski*. To kolejne publikacje, będące efektem uczestnictwa polskiego zespołu, umocowanego w IHN PAN, w międzynarodowym projekcie krytycznej edycji korespondencji Heweliusza, objętym patronatem Académie Internationale d’Histoire des Sciences oraz Union Académique Internationale.

Badania dr Barbary Bienias i prof. Jarosława Włodarczyka wprowadziły do światowego dyskursu naukowego zapoznany rękopis Edwarda Greshama (1603 r.), rzuciły nowe światło na recepcję astronomii heliocentrycznej w Anglii w epoce Szekspira i zaowocowały publikacjami w prestiżowych czasopiśmie: „British Journal for the History of Science”, „Notes and Records: The Royal Society Journal of the History of Science” oraz „Studies in History and Philosophy of Science”. Badania te są kontynuacją zakończonego w 2018 r. grantu NCN *Między tradycją a nowoczesnością: kopernikanizm, idea wielości światów i astrologia w traktacie Astrostereon Edwarda Greshama (1565–1613)*.

Dr Maria Józwicka zakończyła pracę nad pierwszym polskim komentowanym tłumaczeniem traktatu *Przyczyny zjawisk naturalnych* Plutarcha z Cheronei i przekazała go do druku.

Dr Karolina Karpińska rozwijała swoje badania dotyczące nauczania matematyki na ziemiach polskich w XIX i XX w. Ich efektem jest m.in. artykuł o liczbach mianowanych w podręcznikach szkolnych Stefana Banacha, przyjęty do druku w „Historia Mathematica”.

Dr hab. Krzysztof Maślanka, prof. PAN kontynuował badania nad historią analitycznej teorii liczb. Zaowocowały one m.in. publikacją w „Computational Methods in Science and Technology”.

Dr Justyna Rogińska napisała cykl artykułów, podsumowujący jej dotychczasowe badania nad naukowymi, organizacyjnymi i społecznymi aspektami działalności rodziny Kirchów w astronomii niemieckiej przełomu XVII i XVIII w. Teksty będą ukazywały się sukcesywnie w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” i innych czasopiśmie.

Jarosław Włodarczyk

kierownik Pracowni Historii Nauk Ścisłych
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Historii Techniki w 2020 r.

W 2020 r. mimo trwającej pandemii pracownicy naukowcy Pracowni Historii Techniki kontynuowali wcześniej rozpoczęte projekty badawcze, publikując w ich efekcie kilka monografii. Dr hab. Zbigniew Tucholski, prof. PAN zakończył prace nad wydaniem angielskiego tłumaczenia książki *Polskie Koleje Państwowe jako środek transportu wojsk Układu Warszawskiego. Technika w służbie doktryny*, która pod tytułem *Polish State Railways as a Mode of Transport for Troops of the Warsaw Pact. Technology in Service of a Doctrine*, wyszła nakładem wydawnictwa Peter Lang⁷. Z kolei dr hab. Sławomir Łotysz, prof. PAN opublikował monografię podsumowującą grant badawczy Narodowego Centrum Nauki; książka ukazała się równolegle w języku polskim pod tytułem *Fabryka z darów. Penicylina za żelazną kurtyną 1945–1954* oraz w języku angielskim pod tytułem *From Rehabilitation Programme to Strategic Embargo. The International Community and Central and Eastern Europe's Quest for Penicillin after World War II* (obie nakładem wydawnictwa ASPRA-JR)⁸. Ponadto prof. Tucholski zakończył pracę nad książką zatytułowaną *Inżynier Seweryn Wachowski twórca żeglugi Kolei Wschodniochińskiej na Sunariss*, którą wspólnie ze współautorem Jerzym Czajewskim złożył do druku w wydawnictwie Narodowego Muzeum Techniki w Warszawie. Również we współpracy z Muzeum prof. Bolesław Orłowski przygotował trzecie wydanie swojej książki zatytułowanej *Historia techniki polskiej*. Ponadto we współpracy ze Stowarzyszeniem Elektryków Polskich zrecenzował i opatrzył wstępem monografię dotyczącą działalności Józefa Węglarza⁹.

W pracowni realizowanych było w tym czasie kilka grantów badawczych: prof. Łotysz, oprócz wspomnianej monografii będącej podsumowaniem grantu *Od programu pomocowego do embarga strategicznego. Społeczność międzynarodowa wobec dążeń krajów Środkowej i Wschodniej Europy do uzyskania penicyliny po II wojnie światowej* opublikował w jego ramach rozwinięcie wątku dotyczącego działalności Witolda Odrzywolskiego, lekarza Drugiego Korpusu, który w warunkach szpitala polowego na Bliskim Wschodzie uzyskał czynną klinicznie penicylinę¹⁰. Ponadto, na początku 2020 r. prof. Łotysz rozpoczął realizację grantu od Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zatytułowanego *„Pomóżcie zapomnieć, do czego nie nadają się z powodu kalectwa, powiedźcie co mogę robić i dajcie mi taką pracę”*. *Pomoc społeczności międzynarodowej w rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami w Polsce po II wojnie światowej*. W jego ramach tuż przed wybuchem pandemii odbył kwerendę archiwalną w Londynie. Finalnym efektem realizacji tego grantu jest artykuł omawiający rolę ekspertów brytyjskich w transferze do Polski nowoczesnych idei w zakresie rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami w pierwszych latach po wojnie, który ukazał się

7 Z. Tucholski, *Polish State Railways as a Mode of Transport for Troops of the Warsaw Pact. Technology in Service of a Doctrine*, tłum. M. Ciesielski, red. B. Bienias, Berlin 2020 (*Geschichte – Erinnerung – Politik*).

8 S. Łotysz, *Fabryka z darów. Penicylina za żelazną kurtyną 1945-1954*, Warszawa 2020; idem, *From Rehabilitation Programme to Strategic Embargo. The International Community and Central and Eastern Europe's Quest for Penicillin after World War II*, Warszawa 2020.

9 *Profesor Józef Węglarz (1900–1980)*, red. J. Hickiewicz, Poznań 2020.

10 S. Łotysz, *Desert Mould: Witold Odrzywolski and His Work on Crude Penicillin in a Military Hospital in the Middle East in 1944*, „Kwartalnik Historyczny” t. 127, 2020, nr 4, s. 77–103.

na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” już w 2021 r¹¹. Obecnie prof. Łotysz kończy pracę nad monografią stanowiącą podsumowanie grantu NCN zatytułowanego „*Druga Holandia*” czy *naturalna forteca? Kwestia osuszenia Polesia w II Rzeczypospolitej*. W jego ramach, na początku 2020 r. ukazał się artykuł omawiający starania o utworzenie parku narodowego na obszarze Polesia w okresie międzywojennym¹². Ponadto na łamach „Tekstów Drugich” prof. Łotysz opublikował studium na temat środowiska dźwiękowego Warszawy w okresie międzywojennym; to efekt jego badań nad dziejami relacji techniki z głuchotą i niepełnosprawnością¹³. W ramach współpracy z prof. Simo Laakkonenem z Uniwersytetu Helsińskiego prof. Łotysz prowadził również badania dziejów dyplomacji środowiskowej w rejonie południowego Bałtyku. Sprawozdanie z dotychczasowej współpracy ukazał się w biuletynie „Säikeitä”¹⁴.

Mimo trudności spowodowanych przez pandemię COVID-19 w 2020 r. prof. Tucholski kontynuował studia w ramach projektu badawczego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonica” obejmującego dokumentację dziedzictwa polskiej architektury i infrastruktury kolejowej na dawnych Kresach II RP. W końcu stycznia wziął udział w wyjeździe studyjnym na Ukrainę w celu dokumentacji historycznych obiektów służby trakcji we Lwowie. Z kolei dr Bartosz Kozak prowadził wcześniej rozpoczęte badania dotyczące pomiarów prowadzonych w latach 1828–1829 przez prof. F.S. Armińskiego w Górach Świętokrzyskich, podważając wyniki pomiarów wysokościowych zachodniego wierzchołka Łysicy z 2019 r., dokonanej przez pracowników naukowych Politechniki Świętokrzyskiej, a efekty tych badań opublikował na łamach „Studiów Muzealno-Historycznych”¹⁵. Dr Kozak prowadził również badania historii eksploatacji kamieniołomów piaskowca w Górach Świętokrzyskich¹⁶, a także nad historycznym nazewnictwem terenowym północnego i wschodniego pogranicza dawnej ekonomii cisowskiej (obszar gmin Bieliny i Łagów). W ramach prowadzonych badań dokonał inwentaryzacji pozostałości dwóch spiętrzeń wodnych (XVII–XVIII w.) w okolicy Makoszyzna¹⁷. Ponadto, we współpracy z miejscowym regionalistą Andrzejem Toporkiem opracował życiorys kieleckiego ślusarza, który w czasie okupacji zaangażowany był m. in. w konspiracyjną produkcję granatów ręcznych, realizowaną pod kierunkiem Wacława Różańskiego¹⁸.

Aktywność konferencyjna pracowników w konferencjach naukowych została w efekcie pandemii poważnie ograniczona. Podczas 47. Sympozjum Międzynarodowego Komitetu Historii Techniki (ICOHTEC) dr Łotysz wygłosił referat zatytułowany ‘If

11 Idem, *Niewykorzystany kapitał. Pomoc międzynarodowa a początki rehabilitacji zawodowej w Polsce po II wojnie światowej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” t. 66, 2021, nr 1, s. 25–54.

12 Idem, *Pomiędzy Lwą a Stwigą. Stanisław Kulczyński i jego projekt utworzenia poleskiego parku natury z 1932 roku*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” t. 65, 2020, nr 2, s. 29–47.

13 Idem, *Walka z hałasem ulicznym w międzywojennej Warszawie. Moda czy konieczność?*, „Teksty Drugie” 2020, nr 2, s. 324–344.

14 S. Laakkonen, *Kylmä sota, Itämeren öljytuhot ja kansainvälinen ympäristödiplomatia*, „Säikeitä” 2020, s. 28–29.

15 B. Kozak, *Prace pomiarowe F. S. Armińskiego z lat 1828–1829 i ich wpływ na obecny stan zachodniego wierzchołka Łysicy*, „Studia Muzealno-Historyczne” t. 12, 2020, s. 67–77.

16 P. Król, B. Kozak, A. Fijałkowska-Mader, *Historia eksploatacji piaskowców dolnodewońskich na górze Barczy*, „Studia Muzealno-Historyczne” t. 12, 2020, s. 119–162.

17 B. Kozak, *Nazewnictwo terenowe okolic Makoszyzna, Lechówka i Sędka w pierwszej połowie XIX wieku*, „Świętokrzyskie. Środowisko – Dziedzictwo kulturowe – Edukacja regionalna” 2020, nr 26, s. 153–166.

18 Idem, A. Toporek, *Niezwykłe losy kieleckiego ślusarza Józefa Toporka*, „Świętokrzyskie. Środowisko – Dziedzictwo kulturowe – Edukacja regionalna” 2020, nr 26, s. 102–111.

There Was a Sea instead of Russia...' Technical and Political Aspects of Reclaiming the Pripet Marshes in Interwar Poland, w którym zrekonstruował toczącą się w okresie międzywojennym dyskusję nad kwestią technicznej wykonalności melioracji Polesia niezależnie od współpracy ze Związkiem Radzieckim kontrolującym dolny bieg Prypeci. Zwyczajowo, jako Przewodniczący ICOHTEC w kadencji 2017–2021, prof. Łotysz otworzył pierwszą w historii Komitetu konferencję w formacie on-line, przewodniczył jednej z sesji naukowych oraz prowadził zebranie Komitetu Wykonawczego. Konferencję pod wiodącym tematem „A History of Technology for an Age of Crisis” organizował Eindhoven University of Technology. Spośród 180 autorów referatów zaakceptowanych do programu zaplanowanej na lipiec 2020 r. konferencji w obradach na platformie Zoom wzięło ostatecznie udział około 80 osób. Z kolei prof. Tucholski uczestniczył w konferencji naukowej „Ochrona Dziedzictwa Przemysłowego”, zorganizowanej przez Częstochowskie Muzeum Produkcji Zapałek we współpracy z Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, gdzie wygłosił referat *Praktyka ochrony zabytków techniki w Polsce*.

W zakresie działalności dydaktycznej i organizacyjnej prof. Tucholski był autorem recenzji oraz członkiem komisji w kilku postępowaniach doktorskich oraz habilitacyjnych a także prowadził seminarium w ramach Studiów Doktoranckich z Historii Nauki, Techniki i Kultury w Instytucie Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN. W 2020 r. prof. Tucholski kontynuował obowiązki Redaktora Naczelnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” oraz uczestniczył w radzie naukowej wydawnictwa LTW w Łomiankach, radzie redakcyjnej serii „Memorabilia Zoologica” wydawanej przez Muzeum i Instytut Zoologii PAN. Z kolei prof. Łotysz pełnił podobne obowiązki w radach naukowych czasopism „ICON. Journal of the International Committee for the History of Technology”, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” oraz „Історія Науки і Техніки”. W 2020 r. pracownicy recenzowali artykuły naukowe w czasopismach naukowych, m.in.: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, „Centaurus” oraz „Script & Print: Bulletin of the Bibliographical Society of Australia and New Zealand”.

Formą informowania społeczności międzynarodowej o aktywności krajowego środowiska historyków techniki była publikacja raportu z 46. Sympozjum ICOHTEC, które odbyło się na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach w lipcu 2019 r., gromadząc przeszło 150 uczestników z całego świata. Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN był współorganizatorem tego wydarzenia, podobnie jak blisko pół wieku wcześniej, gdy ICOHTEC spotkał się w Polsce po raz pierwszy¹⁹. Raport z konferencji ukazał się na łamach czasopisma „Technology and Culture”²⁰.

Prof. Orłowski oraz prof. Tucholski uczestniczyli w realizacji serii filmów edukacyjnych dotyczących postaci zasłużonych dla polskiej techniki. W serii realizowanej na zlecenie Instytutu Pamięci Narodowej zaprezentowali dokonania m.in. Aleksandra Wasiułyńskiego, Stefana Bryły, Tadeusza Sendzimira i Tadeusza Wendy. Prof. Tucholski wystąpił również

19 Sympozjum odbyło się w Jabłoncej w 1973 r., gdy Przewodniczącym ICOHTEC był prof. Eugeniusz Olszewski z ówczesnego Instytutu Historii Nauki i Oświaty PAN.

20 S. Łotysz, C. Paoletti, G. O’Sullivan, K. Tiwary, M. Zdrodowska, *‘Technology and Power’: The International Committee for the History of Technology’s (ICOHTEC), University of Silesia, Katowice, Poland (July 22–27, 2019)*, „Technology and Culture” r. 61, 2020, nr 4, s. 1188–1195.

w materiale zrealizowanym na zlecenie TVP, dotyczącym architektury modernistycznej w kolejnictwie w okresie II Rzeczypospolitej. Dokładając wysiłków w kierunku popularyzacji wyników prowadzonych badań w kraju, prof. Tucholski opublikował również dwa artykuły dotyczące dziejów kolei na łamach magazynu „Mówią Wieki”²¹.

Sławomir Łotysz

Pracownia Historii Techniki

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Naukoznawstwa w 2020 r.

Pracownia Naukoznawstwa Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN (kierownik prof. dr hab. Michał Kokowski, czł. koresp. Międzynarodowej Akademii Historii Nauki) to jedyna aktualnie placówka naukowa w Polsce, która posługuje się nazwą „naukoznawstwo”. To paradoksalna sytuacja z dwóch względów.

Po pierwsze, naukoznawstwo powstało w Polsce w latach 1916–1939 za sprawą głównie Kasy im. Józefa Mianowskiego jako narzędzie do budowania polskiego systemu nauki i szkolnictwa wyższego w odrodzonej Polsce. Naukoznawstwo miało osiągnięcia także po II wojnie światowej, ale zostało niemal zlikwidowane po odzyskaniu pełnej suwerenności naszego kraju zgodnie z mniemaniem, że jest ono „w całości przeżytkiem minionej socjalistycznej epoki”. Jednak naukoznawstwo było i jest nadal twórczo rozwijane na świecie.

Po drugie, choć ewaluacja dokonań naukowych to domena naukoznawstwa, jak dotąd ministerialne władze, które dokonują cyklicznych ewaluacji polskiego systemu nauki i szkolnictwa wyższego, abstrahują od tego fundamentalnego faktu zarówno w procesie formułowania zasad ewaluacji, jak i dokonywania takiej ewaluacji.

Mając na względzie takie fundamentalne problemy, Pracownia Naukoznawstwa Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN bada naukoznawstwo w jego przejawach historycznych i współczesnych, w kraju i za granicą, traktując tę tematykę z perspektywy zarówno teoretycznej, jak i praktycznej. Taki też charakter nosi działalność afiliowanych w niej pracowników.

Mgr Dorota Kozłowska, asystent badawczo-techniczny i kierownik działu wydawnictw Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN, tworzy bieżącą bibliografię historii nauki polskiej i bada historię tego typu bibliografii jako narzędzia do efektywnego rozwijania polskich badań z historii nauki. Efektem tych zainteresowań były w 2020 r. dwa teksty:

1. „*Bibliografia historii nauki i techniki za 2019 r.*”, tekst opublikowany w czasopiśmie „*Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki*” (2020, nr 2), obejmujący druki zamieszczone w książkach i czasopismach naukowych; zawiera znaczną liczbę książek i artykułów opublikowanych w różnych, zwłaszcza regionalnych placówkach kulturalnych (m.in. muzeach, stowarzyszeniach, towarzystwach naukowych); niestety z powodu

21 Z. Tucholski, *Edward Seget, konstruktor urządzeń sygnalizacji kolejowej*, „*Mówią Wieki*” 2020, nr 8, s. 28–31; idem, M. Krawczyk, *Wojna rosyjsko-japońska i Kolej Transsyberyjska*, „*Mówią Wieki*” 2020, nr 12, s. 108–114.

ograniczonego miejsca bibliografia ta nie jest kompletna; w planach jest stworzenie internetowej bibliografii historii nauki polskiej.

- Prace nad bieżącą bibliografią historii nauki polskiej spowodowały zainteresowanie autorki początkami tworzenia takiej bibliografii w Instytucie Historii Nauki PAN; wynikiem tego jest *artykuł*, opublikowany w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” (t. 65, 2020, nr 4, DOI 10.4467/0023589XKHNT.20.031.12864), który przypomina autorów tej bibliografii i opisuje jej genezę oraz zakres tematyczny (od 1971 r. – pierwszy zeszyt bibliografii – po 2008 r, gdy przerwano jej wydawanie z powodów finansowych).

Mgr Mateusz Hübner, asystent badawczy, zatrudniony od 14 grudnia 2020 r. w wyniku otwartego konkursu na to stanowisko, zajmuje się historią Funduszu Kultury Narodowej, działającego w latach 1928–1947. Temat ten realizuje w ramach pracy doktorskiej na studiach doktoranckich na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu.

16 grudnia 2020 r. na posiedzeniu Komisji Historii Nauki PAU wygłosił referat *Rola Polskiej Akademii Umiejętności w budowaniu prestiżu II Rzeczypospolitej*; w drugiej połowie grudnia pozyskał z Archiwum PAN w Warszawie materiały do pracy nad zagadnieniem projektowanych po II wojnie światowej instytutów naukoznawstwa.

W 2020 r. prof. dr hab. Stefan Zamecki zakończył rozpoczęte rok wcześniej prace nad książką „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” – *ludzie i problemy. Lata 1956–1993* (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN, ASPRA-JR, Warszawa 2020 (*Mono-graphie z Dziejów Nauki i Techniki*, t. 169)). Studium to jest poświęcone wybranym tekstom naukoznawczym opublikowanych na łamach periodyku „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” w latach 1956–1993. Autor dokonał wyboru tekstów, decydując się na omawianie dwóch działów, które zatytułował: „Problemy ogólne historii dziedziny nauki” i „Historia subdziedziny chemii”. Taka decyzja spowodowana jest specyficznym warsztatem badawczym Prof. Zameckiego, ukształtowanym w wyniku ukończenia uniwersyteckich studiów z chemii i filozofii.

Ponadto w 2020 r. prof. Zamecki opublikował w czasopiśmie „Nauka Polska. Jej Potrzeby Organizacja i Rozwój” artykuł *Wokół naukoznawczych poglądów Eugeniusza Geblewicza (1904–1974)*, będący pokłosiem zainteresowań prof. Zameckiego problematyką naukoznawczą. Artykuł jest poświęcony niektórym poglądom Geblewicza z zakresu *nauk o nauce*, czyli *naukoznawstwa (science of science, logology)*, ogłoszonym przez autora w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. w polskich periodykach i książkach zbiorowych. Poglądy te zostały w artykule poddane szczegółowej analizie. Wprawdzie Geblewicz ogłosił zaledwie kilka naukoznawczych prac – artykułów, tym niemniej w ciągu przeszło 40 lat od ich opublikowania miały one i nadal mają istotny wpływ na pisarstwo młodszych polskich naukoznawców, a wśród nich prof. Zameckiego.

W 2020 r. prof. dr hab. Michał Kokowski rozwijał swoje zainteresowania tematyką racjonalnych metod rozwijania czasopism naukowych, jako *nowoczesnych narzędzi komunikacji naukowej (dyscypliny należącej do naukoznawstwa)*, i zastosował tę teoretyczną wiedzę w praktyce – w metodycznym udoskonalaniu czasopisma „Studia Historiae Scientiarum”.

Idąc naprzeciw dezzyderatom „Ustawy 2.0” albo „Konstytucji dla Nauki”, wedle których istnieje pilna potrzeba podniesienia poziomu polskich czasopism naukowych i wzrostu ich międzynarodowego znaczenia, prof. Kokowski pogłębił swoją wiedzę teoretyczną z zakresu: – wydawania czasopism naukowych;

- otwartego dostępu;
- procedury recenzyjnej (m.in. zasady COPE i „open peer review”);
- menadżerów bibliografii (Zotero, Mendeley itp.);
- mediów społecznościowych dla naukowców (Researchgate, Academia.edu, Orcid.org itp.),
- baz czasopism naukowych (Scopus, Web of Science, Index Copernicus Journals Master List, Google Scholar, DOAJ, ERIH+ i in.);
- usług Crossref (DOI; „CrossCheck”, „Menager Metadata”, „Reference Linking”, „Open References”, „Crossmark” oraz „Cited-By”);
- Open Journal System (wersje 2.4.1.0 i 3.2.1.0).

Następnie zrealizował on konkretne cele praktyczne, doskonaląc czasopismo „Studia Historiae Scientiarum”:

- czasopismo zostało laureatem ministerialnego programu „Wsparcie dla czasopism naukowych 2019–2020”: 100 punktów na 100 możliwych; umowa nr 170/WCN/2019/1 z dnia 07.06.2019 r.;
- w ewaluacji czasopisma w „ICI Master Journal List 2019” (opublikowanej w końcu 2020 r.): 100 ICV – czasopismo uzyskało pierwszą lokatę wśród polskich czasopism z historii i historii nauki;
- w „Wykazie czasopism MNiSW 2019” (opublikowanym 31 lipca 2019 r. i 18 grudnia 2019 r.), czasopismo pod aktualną nazwą „Studia Historiae Scientiarum” otrzymało 20 punktów (historia i filozofia), a pod nieaktualną nazwą – „Prace Komisji Historii Nauki PAU” (historia) – 40 punktów, **co było przedmiotem odwołania przesłanego do KEN/MNiSW** i zostało opisane w artykule opublikowanym w „Studia Historiae Scientiarum: (t. 19, 2020, DOI 10.4467/2543702XSHS.20.016.12572);
- od 16 września 2019 r. czasopismo jest indeksowane w Scopus (o statusie „Active”); w 2020 r. było to jedyne polskie czasopismo z historii nauki i jedno z dziewięciu polskich czasopism z historii, które były indeksowane w bazie Scopus (o statusie „Active”); wśród nich miało najwyższe wskaźniki bibliometryczne;
- w 2020 r. w czasopiśmie wdrożono usługi Crossref: „Similarity Check”, „Menager Metadata”, „Reference Linking”, „Open References”;
- w 2020 r. rozbudowano stronę internetową czasopisma w OJS (w wersji 3.1.2.1.).

Opis tych osiągnięć został przedstawiony w dwóch artykułach opublikowanych w „Studia Historiae Scientiarum” (DOI 10.4467/2543702XSHS.20.001.12557; DOI 10.4467/2543702XSHS.20.002.12558) oraz jednej prezentacji zamieszczonej w bibliotece cyfrowej Zenodo (CERN) (DOI 10.5281/zenodo.4444939).

Prof. Kokowski zorganizował także videokonferencję pt. „Polskie czasopisma z historii i filozofii nauki oraz naukoznawstwa: Jak dostać się do Scopus, WoS, ICI, DOAJ oraz ERIH+? Dlaczego warto to zrobić?” (Kraków – Warszawa – Toruń, 16 kwietnia 2020 r.), w której referaty wygłosili także przedstawiciele Elseviera, Clarivatics, ICI, DOAJ oraz ERIH+. *Była to pierwsza videokonferencja naukowa z zakresu historii nauki w Polsce i w dziejach PAU i IHN PAN.*

Konferencji tej przyświecały konkretne cele:

- a. należy doskonalić standardy wydawnicze polskich czasopism naukowych;
- b. należy unikać zasady dziedziczenia prestiżu (będącej podstawą panowania ideologii punktozy) w rozwijaniu polskich czasopism naukowych;

- c. należy możliwie szybko sprawić przy pomocy racjonalnych i etycznych działań, by jak największa liczba polskich czasopism naukowych znalazła się w wielu międzynarodowych bazach czasopism.

Materiały wideokonferencji zostały opublikowane w bibliotece cyfrowej Zenodo (CERN) (zenodo.org/communities/vc2020/), a opis tego wydarzenia ukazał się w „*Studia Historiae Scientiarum*” (t. 19, 2020, DOI 10.4467/2543702XSHS.20.019.12575).

Prof. Kokowski przeprowadził także syntetyczną analizę polskiego modelu ewaluacji dokonań naukowych. Wyniki tych analiz przedstawił w wykładzie pt. *Ewaluacja nauki w kręgu nienaukowych emocji i interesów*, zorganizowanym w cyklu wykładów „Nauka w kręgu emocji społecznych. Łęki, kontrowersje, ignorancja” (Poznań, Pracownia Pytań Granicznych, UAM, 15 maja 2020 r.).

Prace redaktorskie, korektorskie oraz recenzyjne

Mgr Dorota Kozłowska w 2020 r. zajmowała się redakcją techniczną i przygotowaniem indeksów pięciu książek²² oraz czasopism „*Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki*” (2020, nr 1 i 2) i „*Nauka Polska. Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój*” (t. 29 (54), 2020). Zadania te wykonała w ramach kierowania działem wydawnictw Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN oraz pełnienia funkcji członka Redakcji czasopisma „*Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki*” (czasopismo zamieszczone w „*Wykazie czasopism MEiN*” z 18 lutego 2021 r.) i funkcji sekretarza Redakcji zasłużonego czasopisma „*Nauka Polska. Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój*” (nie ma go jednak w wspomnianym wykazie czasopism).

Mgr Mateusz Hübner realizował prace redaktorskie i korektorskie w ramach pełnionej funkcji sekretarza naukowego serii wydawniczej „*O Niepodległą i Jej Trwanie*” (Wydawnictwo Adam Marszałek wymienione w „*Wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe MNiSW*” z 29 września 2020 r.); przygotował indeksy osobowe oraz wykonał korektę w kilku publikacjach, jakie ukazały się w ramach tej serii; brał udział w przygotowaniu do druku numeru 53 (2020, nr 2) czasopisma „*Klio*” (umieszczonego w „*Wykazie czasopism MEiN*” z 18 lutego 2021 r.).

Prof. dr hab. Michał Kokowski w 2020 r., pełniąc funkcję redaktora naczelnego i webmastera, recenzował i zredagował tom „*Studia Historiae Scientiarum*” (t. 19, 2020; artykuły tomu były recenzowane w sumie przez 29 badaczy) oraz wydał go elektronicznie 30 września 2020 r. w Open Journal System (ojs.ejournals.eu/SHS/issue/view/volume-19) (czasopismo jest umieszczone w „*Wykazie czasopism MEiN*” z 18 lutego 2021 r.).

22 J. Piskurewicz, *Madame Curie, Langevin, Einstein, Rutherford i inni... Wątki naukowe, pedagogiczne, społeczne i polityczne*, Warszawa 2020; A. Saifullayeu, *Postkolonialne historiografie Casus jednego «średniowiecza»*, Warszawa 2020; M. Siembab, A.J. Wójcik, *Zarys dziejów huty żelaza w Żąbkowicach (1763–1794)*, Warszawa 2020; J. Wnęk, *Światowa medycyna w polskiej nauce i dydaktyce lekarskiej 1795–1939, Pedagogiczny aspekt dyfuzji nauki*, 2 tomy, Warszawa 2020 (*Monografie z Dziejów Oświaty*, t. 51); S. Zamecki, „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” – *ludzie i problemy. Lata 1956–1993*, Warszawa 2020 (*Monografie z Dziejów Nauki i Techniki*, t. 169).

Prace z historii dyscyplin naukowych

Prof. Michał Kokowski kontynuował badania z historii fizyki, historii matematyki oraz historii badań kopernikańskich. Z historii fizyki realizował dwa tematy:

1. „The Divergent Histories of Bose-Einstein Statistics and the Forgotten Achievements of Władysław Natanson (1864–1937) / Rozbieżne historie statystyki Bosego-Einsteina i zapomniane osiągnięcia Władysława Natansona (1864–1937) (*kontynuacja*)” – prof. Kokowski zbadał przeoczone dotąd listy Władysława Natansona (1864–1937) związane z jego wkładem w powstanie statystyki Bosego-Einsteina. Okazało się, że w 1925 r. Natanson otwarcie odniósł się do badań Bosego i zostało to zauważone przez co najmniej dwóch znanych fizyków niemieckich. Oryginalne wyniki, nieznane dotąd historykom fizyki, zostały opisane w artykule złożonym do czasopisma „*Studia Historiae Scientiarum*”.
2. „Po co fizykom historia nauki?” – prof. Kokowski badał powody, dla których fizycy powinni znać historię nauki; wyniki swoich przemyśleń przedstawił w referacie wygłoszonym na Krakowskim Konwersatorium Fizycznym (Polskie Towarzystwo Fizyczne – Oddział Krakowski, 25 czerwca 2020 r.); prezentacja z tego referatu została umieszczona w bibliotece cyfrowej Zenodo (CERN; DOI 10.5281/zenodo.4445006).

Z historii matematyki prof. Kokowski badał temat „Historia rozkładów wielomianowych i zagadnienie płci człowieka”. W notce opublikowanej w „PAUzie Akademickiej” w 2020 r. podał argumenty, by do matematycznego opisu rozkładów różnych odmian płciowych ludzi stosować rozkłady wielomianowe. Wybór takiego tematu to skutek udziału prof. Kokowskiego w dyskusji na łamach wspomnianego powyżej czasopisma, w której uczestniczyli także prof. Barbara Płytycz (biolog, IZiBB UJ) i prof. Andrzej Staruszkiewicz (fizyk teoretyk, IF UJ).

Natomiast z historii badań kopernikańskich prof. Kokowski wspólnie z jego współpracownikiem i uczniem, dr. Georgem Borskim, matematykiem i informatykiem oraz obecnie szybko doksztalającym się historykiem i filozofem nauki z Stichting „De Rebus”, Foundation for the History and Philosophy of Science (Amsterdam-Almere, Holandia) rozpoczęli w 2020 r. badania na temat stylu łaciny Mikołaja Kopernika przy zastosowaniu m.in. metod stylometrycznych i metody historycznej; ujęcie stylometryczne łaciny Kopernika ma pionierski charakter w skali światowej.

Działalność dydaktyczna

Mgr Mateusz Hübner w roku akademickim 2020/2021 prowadził ćwiczenia i wykłady z „Historii wychowania” na Wydziale Finansów i Zarządzania Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu.

Michał Kokowski
kierownik Pracowni Naukoznawstwa
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Działalność Pracowni Wiedzy o Dawnej Książce w 2020 r.

I. Osiągnięcia dokumentacyjne

1. W pracowni realizowany jest projekt NPRH (nr 11H 16 0084 84) pt. *Inwentarz dziedzictwa narodowego w zakresie rękopisów średniowiecznych (2017–2022)*, którego celem jest rejestracja wszystkich rękopisów średniowiecznych w zbiorach polskich i stworzenie strony internetowej. Wobec ograniczeń wynikających ze stanu pandemii COVID-19 możliwe były tylko nieliczne wyjazdy do bibliotek i instytucji naukowych. Odbyto kwerendy w następujących instytucjach:
 - Archiwum Diecezjalne w Płocku (J. Soszyński, J. Kaliszuk);
 - Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu (J. Soszyński);
 - Biblioteka Diecezjalna w Toruniu (S. Szyller);
 - Biblioteka Jagiellońska (S. Szyller);
 - Biblioteka UMK w Toruniu (S. Szyller);
 - Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (K. Figaszewska);
 - Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (J. Soszyński);
 - Muzeum Historyczne Miasta Tarnobrzega – Zamek w Dzikowie (J. Soszyński);
 - Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu (J. Soszyński).

Skoncentrowano się na pracy nad roboczą bazą danych – przejrzano i wprowadzono ogółem ponad 5000 opisów bibliograficznych; przebadano i wprowadzono blisko 136 opisów rękopisów (K. Figaszewska); ponadto zarejestrowano 170 rękopisów średniowiecznych w bibliotekach zagranicznych (polonika) (S. Szyller).
2. Ważnym osiągnięciem jest nawiązanie kontaktów naukowych oraz podjęcie współpracy z analogicznymi projektami zagranicznymi:
 - w zakresie opracowywania fragmentów rękopisów średniowiecznych z ośrodkiem „Fragmentarium” Uniwersytetu we Freiburgu (Szwajcaria) (P. Pludra-Żuk). 6 listopada 2020 r. w ramach inicjatywy „Fragmentarium Video Conferences” (University of Fribourg, Szwajcaria) prof. J. Soszyński wygłosił wykład online pt. *The Manuscripta.pl Project*. Wykład ten jest dostępny on-line: www.youtube.com/watch?v=6RLKZL7eK_Q.
 - w zakresie opracowywania rękopisów średniowiecznych zawierających teksty w języku niemieckim z projektem Handschriftencensus, realizowanym przy Mainzer Akademie der Wissenschaften und der Literatur (J. Soszyński). 2 listopada 2020 r. odbyło się spotkanie on-line, którym zainicjowano współpracę między projektami: Manuscripta.pl, Handschriftencensus, Manuscripta.at i BStK Online.

II. Osiągnięcia naukowe

1. 30 października 2020 r. Mateusz F. Marszałkowski obronił rozprawę doktorską pt. *Średniowieczne kodeksy iluminowane z cysterskiego skryptorium w Pelplinie. Problema-*

tyka zabytkoznawcza (promotor: prof. dr hab. Monika Jakubek-Raczkowska) i uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce.

2. W 2020 r. ukazały się następujące publikacje naukowe:

- J. Kaliszuk, *Antyfonarz kielecki. Analiza kodykologiczna*, [w:] *Antiphonarium Kielcense. Antyfonarz kolegiaty kieleckiej (ok. 1372 r.)*. Wydanie fototypiczne z komentarzem, red. K. Bracha, Kielce 2020, s. 17–22.
- J. Kaliszuk, *Losy rękopisów średniowiecznych z klasztoru świętokrzyskiego po 1819 r.*, [w:] *200 lat kasaty Świętego Krzyża. Kasata opactwa benedyktyńskiego ze Świętego Krzyża na Łyścu w 1819 r. Przyczyny, przebieg i konsekwencje. Materiały z konferencji odbytej na Świętym Krzyżu w dniach 31.05.–1.06.2019 r.*, red. K. Bracha, Kielce 2020, s. 61–75 (*Debaty Świętokrzyskie*, 3/2020).
- J. Kaliszuk, S. Szyller, *Badanie rękopisów średniowiecznych według Łukasza Gołębiowskiego*, „*Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki*” t. 29, 2020, z. 1, s. 7–69.
- M.F. Marszałkowski, *Przedstawienia stworzeń wodnych w kodeksach iluminowanych skryptorium w Pelplinie w 2 połowie XIV wieku*, [w:] *Interpretacje przyrody w przeszłości*, red. P. Oliński, W. Piasek, R. Piętka, Toruń 2020, s. 165–182.
- M.F. Marszałkowski, *Zbiór tekstów medycznych z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu – kilka słów o dekoracji i proveniencji*, [w:] *Stare i nowe dziedzictwo Torunia, Bydgoszczy i regionu 2*, red. J. Raczkowski, M. Jakubek-Raczkowska, Toruń 2020, s. 67–74, 341–350.
- M.F. Marszałkowski, *Początki librarii cystersów w Pelplinie. Kilka słów o importowanych księgach rękopiśmiennych*, [w:] *In Principio. Mit początku w kulturze średniowiecznej Europy. Tom dedykowany pamięci prof. Jacka Wiesiołowskiego. Materiały XXXVII Seminarium Mediewistycznego im. Alicji Karłowskiej-Kamzowej*, red. J. Kowalski, W. Miedziak, Poznań 2020, s. 219–235.
- M.F. Marszałkowski, *Handschriften Doberaner Provenienz in der Diözesanbibliothek Pelplin*, [w:] *Zisterzienserwege. Die Wege zu den Klosterstätten des südlichen Ostseeraums*, red. J. Ebert, Rostock 2020, s. 44–71.
- J. Soszyński, *Ewangelistarz. Złoty Kodeks Gnieźnieński / Evangelistary: The Golden Codex*, red. nauk. Michał Sołomieniuk, Wydawnictwo M, Kraków 2016, ss. 798, *ilustr.*, „*Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki*” r. 28, 2019, z. 1 (54), s. 249–253.
- J. Soszyński, *Nicht ganz verloren. Fragmente zweier mittelalterlicher Handschriften aus dem ehemaligen Staatsarchiv Königsberg in Wilna*, „*Preußenland*” t. 11, 2020, s. 44–51.
- S. Szyller, *Manuscripts Bound Together with Early Printed Books*, [w:] Michał Spandowski, *Catalogue of Incunabula in the National Library of Poland*, t. I. współpraca S. Szyller, opisy opraw książek M. Brynda, tłum. E. Olechowska, Warszawa 2020, s. 685–695.

3. Kontynuowane indywidualne projekty badawcze:

mgr Karolina Figaszewska: Biblioteka Kapituły Katedralnej w Kamieniu (rozprawa doktorska) – analiza treści zachowanych rękopisów średniowiecznych.

dr Paulina Pludra-Żuk: *Medieval Manuscript Fragments of Teutonic Prussia in Collections of the Parker Library, Corpus Christi College, Cambridge, the C. Norwid Li-*

brary in Elbląg and the University Library in Toruń as the Evidence in Reconstructing the History of Collections – opisano około stu nieznanych literaturze przedmiotu fragmentów rękopisów średniowiecznych wchodzących w skład zbiorów Biblioteki Elbląskiej im. C. Norwida. Opisy zostaną opublikowane w bazie danych Fragmentarium (fragmentarium.ms).

prof. Jacek Soszyński: Transmisja tekstu biblijnego w średniowieczu – analiza tekstu *Kroniki Królewskiej* i kolacjonowanie przekazów rękopiśmiennych; stworzona została podstawa przyszłej edycji krytycznej.

4. Referaty wygłoszone na krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych:
 - 5 października 2020 r., na posiedzeniu Komitetu Historii Nauki PAN członkowie pracowni przedstawiali różne aspekty związane z badaniem rękopisów średniowiecznych oraz projektem Manuscripta.pl.
 - J. Kaliszuk, *Rozwój duchowo-intelektualny mieszczanina krakowskiego w drugiej połowie XV wieku (w świetle kolekcji tekstów moralistycznych w rękopisie BN 12515 III)*, konferencja on-line „Błąd i przygana w piśmiennictwie średniowiecznym. Spotkania mediewistyczne 29”, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, 19–20 listopada 2020 r.
 - J. Kaliszuk, *Wypis z kroniki Witykinda – XVIII-wieczna polemika polityczna w kostiumie historycznym*, konferencja on-line „Surasti tiesą: pagalbiniai istorijos mokslai falsifikatų tyrime. W poszukiwaniu prawdy: nauki pomocnicze historii w badaniu falsyfiatów”, Instytut Historii Litwy – Zakład Historii Wielkiego Księstwa Litewskiego, Instytut Historii Nauki PAN, Wilno, 14–15 października 2020 r.
 - J. Soszyński, *Gdzie się kończy zapożyczenie a zaczyna fałszerstwo? O praktykach pisarskich kronikarzy późnośredniowiecznych*, konferencja on-line „Surasti tiesą: pagalbiniai istorijos mokslai falsifikatų tyrime. W poszukiwaniu prawdy: nauki pomocnicze historii w badaniu falsyfiatów”, Instytut Historii Litwy – Zakład Historii Wielkiego Księstwa Litewskiego, Instytut Historii Nauki PAN, Wilno, 14–15 października 2020 r.
 - J. Soszyński, *The Manuscripta.pl Project*, 6 listopada 2020 r., „Fragmentarium Video Conferences”, University of Fribourg, Szwajcaria (dostępne on-line: www.youtube.com/watch?v=6RLKZL7eK_Q).

Pracownia jest współorganizatorem seminariów mediewistycznych (organizatorzy: Pracownia Wiedzy o Dawnej Książce IHN PAN, Pracownia Literatury Średniowiecznej IBL PAN, Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej IFiS PAN, Zakład Historii Języka Polskiego, IFP UAM, Zakład Dziejów Społeczeństwa i Kultury Epoki Przedindustrialnej IH UJK). W 2020 r. odbyło się 9 spotkań, przede wszystkim on-line.

III. Osiągnięcia popularyzatorskie

7 stycznia 2020 r. – *Średniowieczne Biblie wierszowane*, wykład otwarty, Instytut Anglistyki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Zespół „Badania nad Kulturą Dawną”, Warszawa (P. Pludra-Żuk).

7 marca 2020 r. – zebranie Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Filologicznego, prezentacja książki Juliusza Domańskiego, *Łacina w Polsce. Średniowieczne*

piśmiennictwo myślicielskie – Antologia, Polska Akademia Umiejętności, Kraków (J. Soszyński).

3 lipca 2020 r. – lekcja kodykologii w Bibliotece Diecezjalnej w Pelplinie dla studentów Ochrony Dóbr Kultury z Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu (M.F. Marszałkowski).

19 listopada 2020 r. – wykład *Dekoracje filigranowe w średniowiecznych rękopisach pelplińskich*, wygłoszony na forum Koła Naukowego Historyków Sztuki Średniowiecza (WSzP UMK w Toruniu) (M.F. Marszałkowski).

Przeprowadzono kilkadziesiąt konsultacji w zakresie identyfikacji i opisów rękopisów średniowiecznych i fragmentów (K. Figaszewska, J. Kaliszuk, P. Pludra-Żuk, S. Szyller).

Jerzy Kaliszuk

kierownik Pracowni Wiedzy o Dawnej Książce
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN